

Il-Benċmark ta' Tmiem l-Edukazzjoni Primarja

2016

It-Tieni Sessjoni

Il-Malti: Il-Fehim mill-Qari

Il-Marki: 30 marka

Il-Ħin: 50 minuta

Mill-baqra għall-barmil: Kif isir il-ġelat

1.

L-iktar ingredjent importanti biex isir il-ġelat huwa l-ħalib tal-baqra. Dan għaliex huwa ħalib imxaħham u addattat għall-ġelat għax fih mill-inqas 10% xaħam.

2.

Ingredjent ieħor li jithallat mal-ħalib huwa z-zokkor. Jintefa' wkoll l-għasel jew ħlewwiet oħra skont ir-riċetta speċjali tal-prodott. Jithalltu wkoll elementi oħra biex ma jhallux l-ilma fil-ħalib jagħqad u jiġi bil-biċċiet tas-silġ fih.

3.

It-taħlita kollha titqalleb u titħawwad sew flimkien permezz ta' makkinarju apposta. Il-fabbriki tal-ġelat jagħmlu dan f'tankijiet kbar tal-metall u f'ambjent nadif xummiema.

4.

It-taħlita jippumpjawha f'tankijiet oħra apposta biex jippasturizzawha. Tissaħhan f'temperatura ta' 72°C u tinzamm hekk għal 15-il sekonda. Wara titkessaħ f'daqqa għal 4°C u tintbagħat fil-friza. Dan isir biex jinqerdu mikrobi ħziena li jkun hemm fil-ħalib.

5.

Waqt li t-taħlita tkun fil-friza, din tinħadem biex ma tagħqadx. Jibdew iżidu l-ingredjenti li jagħtu t-togħma partikulari lill-ġelat. Fosthom insibu l-frott, il-lewż u ċ-ċikkulata. Dawn jintefgħu fl-aħħar ħin waqt li l-ġelat ikun qed jagħqad.

6.

Hekk, sa fl-aħħar, il-ġelat jithalla jagħqad u jkun lest biex jitqiegħed fi bramel jew kontenituri oħra tal-plastik u jitqassam fil-ħwienet jew supermarkits. Lilna erħilna ngawdu l-benna u t-tjubija tal-ġelat u ntaffu f'tit mis-sħana qalila tas-sajf!

A. Imla l-vojt bil-kelma t-tajba, skont l-informazzjoni mogħtija taħt l-istampi. L-ewwel waħda hija lesta. (3 marki)

1. Il-ħalib tal-baqar huwa l-aqwa ingredjent għal ġelat tajjeb.
2. Dan il-ħalib huwa tajjeb għall-ġelat għax huwa _____.
3. Ingredjenti bħall- _____ jistgħu jizdiedu mal-ħalib.
4. Ġelat li jkun fih is-silġ ifisser li ma ħalltulux _____ li ma jhallux l-ilma fil-ħalib jagħqad.

B. Immarka t-twegiba t-tajba billi tagħmel ✓ taħt VERU jew FALZ, skont l-informazzjoni mogħtija. L-ewwel waħda hija lesta. (4 marki)

	Veru	Falz
1. Il-taħlita tal-ġelat tithawwad sew bil-magni.	✓	
2. It-tankijiet li jintużaw illum fil-fabbriki biex jithawwad il-ġelat fihom ikunu tal-injam.		
3. It-taħlita tissaħħan għal 15-il sekonda fil-bidu tal-proċess ta' pasturizzazzjoni.		
4. It-taħlita tissaħħan u titkessaħ mill-ewwel biex il-mikrobi tal-ħalib jibqgħu ħajjin.		
5. It-taħlita tinħareġ mill-friża biex tinħadem ħalli ma tagħqadx.		

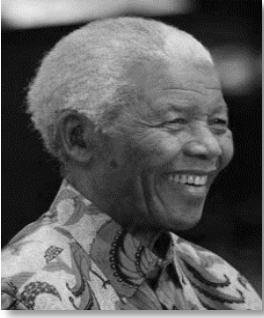
Ċ. Għaqqad Kolonna A ma' Kolonna B billi tkompli n-numri fil-kaxxi l-vojt, skont dak li qrajt fis-silta. L-ewwel waħda hija lesta. (3 marki)

Kolonna A		Kolonna B
1. It-togħma speċjali li jkollu l-ġelat ġejja		billi nieklu l-ġelat.
2. Fost l-ingredjenti li jagħtu t-togħma		fi bramel jew kaxxi mill-ħwienet.
3. Il-ġelat jista' jinxtara		nsibu l-lewż u ċ-ċikkulata.
4. Is-sħana tas-sajf nistgħu ntaffuha ftit	1.	mill-ingredjenti li jithalltu fl-aħħar.

Aqra din is-silta u wieġeb il-mistoqsijiet.

Nelson Mandela – Il-Ħellies tal-Afrika t’Isfel

L-Ewwel Parti

Waqt żjara fiċ-Ċina, Nelson Mandela, il-President tal-Afrika t’Isfel, qagħad f’lukanda lussuża. Huwa kellu d-drawwa li ta’ kull filgħodu jifrex is-sodda tiegħu. L-assistenti tiegħu spjegawlu li l-ħaddiema tal-lukanda jieħdu għalihom jekk il-klijenti jifirxu s-sodda tagħhom. Izda Mandela **ma riedx jaf** u talabhom isejħu lil min jifrex is-sodod. Il-ħaddiem deher

beżgħan, imma Mandela spjegalu li huwa kien imdorri jagħmel is-sodda tiegħu u hekk xtaq jibqa’ jagħmel; biss **ma ridux jieħu għalih**. (paragrafu 1)

Nelson Mandela tweled fit-18 ta’ Lulju 1918 fl-Afrika t’Isfel. Tilef lil missieru meta kien għadu żgħir u billi kienu ħafna aħwa, tlettax b’kollox, il-kap tat-tribù addottah bħala ibnu. Mandela kien iħobbha l-iskola u rnexxielu jilħaq avukat. (paragrafu 2)

Dak iż-żmien, fl-Afrika t’Isfel, in-nies bojod kienu jikkmandaw ’il-maġġoranza tas-suwed. Kellhom liġi apposta, magħrufa bħala *apartheid*. B’din il-liġi, il-bojod u s-suwed ma setgħux jgħixu fl-istess post, ma setgħux imorru jieklu fl-istess ristoranti, jew ipogġu fuq l-istess bank tal-karozza tal-linja. It-tfal kellhom imorru fi skejjel separati u fit-timijiet tal-isport ma setgħux jilagħbu bojod u suwed flimkien. (paragrafu 3)

Fl-1942, Mandela daħal fil-politika u ngħaqad mal-Kungress Nazzjonali Afrikan li kien għadu kif twaqqaf. Huwa beda jhegġegħ lin-nies biex ma jobdux il-liġijiet ingusti tal-gvern u għalhekk beda jinqala’ l-ġlied. Fl-1961 ġie arrestat u ntbagħat ħames snin ħabs. Imma fl-1964 inbidlitlu s-sentenza u spicċa kkundannat għal għomru l-ħabs. Fil-fatt, Mandela b’kollox għamel 27 sena arrestat, li minnhom qatta’ 18-il sena f’xogħol iebes fil-ħabs ta’ Robben fuq gżira mbiegħda. F’dan il-ħabs, Mandela tgħallem waħdu l-lingwa tal-mexxejja bojod u biha kien jitkellem mal-gwardjani tiegħu. (paragrafu 4)

A. Aqta' linja taħt it-twegiba t-tajba, skont dak li qrajt fis-silta. (8 marki)

1. Mandela ma riedx jaf (par.1) tfisser
- a) ma riedx jitgħallem.
  - b) ma riedx jagħmel kif qalulu.
  - ċ) għamel kif qalulu.
2. Ma ridux jieħu għalih (par. 1) tfisser
- a) ma seta' jieħu xejn.
  - b) ma riedx li jhossu offiż.
  - ċ) ma jhossx li għamel xi haġa ħażina.

B. Wieġeb dawn il-mistoqsijiet dwar is-silta.

3. Għaliex taħseb li r-raġel li jifrex is-sodod kien beżgħan meta sejjaħlu l-President Mandela?

---

4. Għaliex Mandela gie arrestat fl-1961?

---

5. **Aqta' linja taħt it-twegiba t-tajba:**

Il-liġi tal-*apartheid* kienet favur (il-bojod, is-suwed) tal-Afrika t'Isfel.

6. Ikteb in-numru fi kliem:

Dam arrestat għal 27 _____ sena sħaħ.

7. Aqleb il-verb **fin-negattiv**:

jieklu fl-istess ristoranti: _____ fl-istess ristoranti.

8. Aqleb il-kelma b'linja taħtha **fil-plural**:

gżira mbiegħda - _____ imbegħdin

Kompli aqra din is-silta u wara wieġeb il-mistoqsijiet.

It-Tieni Parti

Darba minnhom, il-ħabsin ingabru mill-gwardjani fis-sala biex jaraw film. Gwardjan minnhom beda jgorr għaliex minħabba f'hekk ma kellux ċans jieħu kikkra kafè. Id-darba ta' wara, Mandela ġablu kikkra kafè jaħraq ma' żewġ gallettiniet u l-gwardjan baqa' ċċassat iħares lejha. (paragrafu 5)

Il-gvern ipprova kemm-il darba joffri lil Mandela li jnaqqaslu s-sentenza bil-patt li, meta joħroġ mill-ħabs, iżomm ħalqu magħluq. Imma huwa qatt ma aċċetta. Fl-aħħar huwa nheles mill-ħabs għaliex il-partit tiegħu beda jdur il-pajjiżi tad-dinja u jhegġiġhom biex jaqbzu għal Mandela u jitkellmu kontra l-liġi tal-*apartheid*. Ħafna pajjiżi waqqfu kull negozju mal-gvern tal-Afrika t'Isfel sakemm fl-aħħar Mandela jinheles mill-ħabs. (paragrafu 6)

Wara li nheles, Mandela beda jaħdem mal-President tal-Afrika t'Isfel biex ineħħu din il-liġi darba għal dejjem. Meta fl-aħħar tneħħiet, Mandela beda jirsisti biex isiru l-elezzjonijiet ġenerali li fihom, għall-ewwel darba, setgħu jivvotaw ukoll is-suwed. Il-partit ta' Mandela ħareġ rebbieħ u huwa ntgħażel bħala l-ewwel President iswed tal-Afrika t'Isfel. Mandela kien isostni: "L-edukazzjoni hija l-aqwa arma li għandek tuża biex tibdel id-dinja." (paragrafu 7)

Mandela kien iħobb ħafna l-isport. Meta kien għadu l-ħabs, kien ta' kuljum iqum fl-4.30 ta' filgħodu jagħmel l-eżerċizzju fiziku u jittrenja l-*boxing*. Hu kien meqjus bħala *boxer* mill-aqwa. Mandela kien jemmen li l-isport jista' jgħaqqad lill-Afrikani bħala poplu wieħed. Fl-1995, fit-Tazza tad-Dinja tar-*rugby*, it-tim tal-Afrika t'Isfel wasal fil-finali. It-tim kien magħmul minn irġiel bojod biss. Dakinhar tal-finali, il-President Mandela, liebes il-flokk tat-tim, mar iżur il-plejers u, filwaqt li awguralhom ir-rebħa, **wegħidhom li ser jissapportjahom**. (paragrafu 8)

Mandela kiteb għadd ta' kotba fuq ħajtu iżda l-aktar wieħed magħruf kien '*Long Walk to Freedom*'. Dwar ħajtu nħadmu wkoll xi films fosthom '*Invictus*', fejn il-parti tiegħu jaħdimha l-attur bravu Morgan Freeman. Nelson Mandela miet fil-kwiet ta' daru nhar il-5 ta' Diċembru 2013, fl-għomor ta' 95 sena. (paragrafu 9)

B. Aħdem dawn li ġejjin, skont is-silta.

(8 marki)

1. Il-gwardjan baqa' ċċassat iħares lejn Mandela meta dan ġablu l-kafè u l-gallettini għax _____.

2. Semmi **raġuni waħda** li wasslet biex Nelson Mandela nheles mill-ħabs.

_____.

3. X'kienet l-aqwa arma li Mandela kien jemmen fiha?

_____.

4. Għaliex Mandela kien iqis l-isport bħala importanti għall-Afrikani?

_____.

5. Ikteb għalihom il-particella u l-artiklu ta' din:

tal-Afrika ...

_____

6. Agħti l-kontra ta' filgħodu:

_____

7. Għal min jirreferi l-pronom b'linja taħtu fil-frazi li ġejja:

wegħidhom li ser jissapportjahom:

_____

8. Ikteb **aġġettiv** mill-**aħħar paragrafu** tas-silta.

_____

Ċ. Aħdem dawn fuq is-silta kollha.

(4 marki)

1. Minn dak li sirt taf fuq Mandela, semmi **zewġ** kwalitajiet kbar li tara fih u li tħoss li jagħmluh mexxej kbir.

- _____
- _____

2. Il-qawl Malti jgħid li **min jistenna jithenna**. Kif tista' tapplika dan il-qawl għal Mandela?

Tmiem il-karta